

De Fraterwaard wordt bedreigd

Stichting Twickel verzet zich met hand en tand tegen de aanleg van een industriegebied in de Fraterwaard. Riet- en grasland in het Natura 2000-gebied moeten plaatsmaken voor loodsen en kranen. “Je kunt je het toch niet voorstellen.”

De Fraterwaard tijdens hoogwater. Vooraan boerderij Kockingsbouwing. (Foto: Ruben Smit)

Het zoekgebied voor de beoogde uitbreiding. (Bron: Notitie Reikwijdte en detailniveau)

- IJssel
- Doesburg
- Rotra
- Ubbink
- Het Zwarte Schaar
- Fraterwaard

Overzicht van het bestaande bedrijventerrein. (Bron: Notitie Reikwijdte en detailniveau)

AUTEUR
Martin Steenbeeke

NATUUR

Behendig stapt beheerder Wilke Schoemaker over het prikkeldraad, om vervolgens met ferme stappen een grasland in te marcheren. Over de dikke pollen en de natte bodem in de uiterwaard is het lastig lopen. Maar voor veel dieren zijn de ruige omstandigheden juist heel gunstig. “Een haas heeft hier in de winter een fantastisch leefgebied”, zegt Schoemaker. Maar het is ook een belangrijk foerageer-, rust- en broedgebied voor kleine zoogdieren, amfibieën en weide- en watervogels. Als we even later dieper het gebied in rijden zien we verschillende groepen ganzen. Zij verblijven in de winter met duizenden tegelijk in de Fraterwaard. Geen wandelaar of fietser die ze stoort. Aan het einde van de horizon glijdt een binnenvaartschip door de IJssel.

Dit is de Fraterwaard, een natuurgebied tussen Dieren en Doesburg dat wordt begrensd door de IJssel en een zijtak, Het Zwarte Schaar, en slechts via één smalle toegangsweg bereikbaar is. Hier werken en wonen vier pachtboeren van Twickel. Hun boerderijen liggen hoger dan de weilanden waar het vee graast; in de winter dient het buitendijkse gebied als overloop voor het wassende water van de IJssel. Bij extreem hoogwater zijn de boerderijen alleen per boot bereikbaar en zoeken veel dieren, zoals hazen en dassen, redding op de terpen of een met gras overgroeide oude vuilnisbelt. “Je kunt je toch niet voorstellen dat dit gebied een soort Pernis wordt”, zegt Schoemaker. Want dat is wat er volgens hem gebeurt als de bedrijven Rotra en Ubbink hun zin krijgen. Als we vanuit de Fraterwaard naar de overkant van het water kijken, zien we rijen vrachtwagens, containers en grote loodsen van beide bedrijven. Ze kampen met ruimtegebrek en willen in de Fraterwaard een ‘logistiek ecopark’ realiseren. De overheden (provincie, gemeente, waterschap, Rijkswaterstaat) steunen het plan omdat er extra arbeidsplaatsen in het vooruitzicht worden gesteld en vervoer over water wordt gestimuleerd. Maar de noodzakelijke ophoging van het landschap met zes meter, met daarbovenop gebouwen van ruim twintig meter hoog, een grote kraan en een LNG-installatie zal het gebied negatief aantasten, stelt Stichting Twickel. “Je hebt niet alleen horizonvervuiling maar

denk eens aan het geluid en al dat licht. Dat heeft ook een gigantische invloed op het overblijvende deel van het natuurgebied.”

Twickel heeft verzet aangetekend tegen de ‘grove aantasting’ en zal niet vrijwillig meewerken. Het kan op onteigening uitdraaien, beseft rentmeester Egbert Jaap Mooiweer. “We maken met onze opstelling geen vrienden bij de overheid maar kunnen gelet op onze statuten niet anders. Wij staan voor beheer en behoud van onze gronden en eigendommen. En de Fraterwaard is ook nog eens onderdeel van het Europese natuurnetwerk Natura 2000.” Deze gebieden mogen alleen aangetast worden als er sprake is van een groot, maatschappelijk belang maar de aanleg van het industriegebied is dit niet, stelt Twickel.

Gerrit van Beek, pachter van hoeve Kockingsbouwing, spreekt over ‘onbehoorlijk bestuur’ en het ‘meten met twee maten’ door de overheid. “Ik kreeg met moeite een vergunning voor een nieuwe stal omdat weidevogels er mogelijk last van hadden. Wat denk je dat zo’n ‘warehouse’ wel niet voor effect heeft?” Als de plannen doorgaan, zal hij waarschijnlijk grond rond zijn bedrijf moeten inleveren. “Als dat niet gecompenseerd wordt, moet ik mest en voer aan- en afvoeren. Dat is in strijd met het beleid om zoveel mogelijk grondgebonden te boeren. En omschakelen naar een biologische bedrijfsvoering wordt helemaal lastig.” Hij is strijdbaar maar vreest dat de overheden uiteindelijk aan het langste eind trekken.

Met de verkleining van het natuurgebied worden ook kwetsbare dier- en plantensoorten bedreigd, en dat is in strijd met de Wet Natuurbescherming. “Kwartelkoning, otter, bever, rivierrombout”, somt Wilke Schoemaker er een aantal op. “Die dieren hebben bescherming nodig.” De flora en fauna-inventarisatie van Twickel is rijker en diverser dan blijkt uit een verkennende natuurtoets van de initiatiefnemers. “Maar die toets is vorig jaar verricht toen het hier heel droog was vanwege extreem lage waterstanden in de IJssel”, werpt Schoemaker tegen. Stichting Twickel heeft zich voorgenomen om vanaf nu via de website waarnemingen.nl te laten zien welke kwetsbare diersoorten waar verblijven. Tot dusver werd

Boven Fraterwaard na overstroming.
Onder Fraterwaard voor overstroming.
(Foto's: Harm Jan Weevers)

er wel geregistreerd maar de resultaten werden niet openbaar gemaakt om een grote toestroom van natuurliefhebbers te voorkomen. “De otter is al weer regelmatig gesignaleerd.”

De initiatiefnemers van het ecopark zeggen dat het bedrijventerrein ‘landschappelijk ingepast’ wordt en dat er compenserende maatregelen worden genomen voor de negatieve effecten voor de natuur. Maar een groot deel van deze zogeheten compensatie zal mogelijk bij Velp, elders langs de IJssel, plaatsvinden. Hier heeft Rotra een oude steenfabriek gekocht. “Handklap met Rijkswaterstaat. Daar schieten wij in de Fraterwaard niets mee op”, concludeert Schoemaker. Twickel heeft zich de afgelopen decennia juist ingezet om het aandeel natuur in de Fraterwaard te verhogen. Smalle stroken weiland zijn afgegraven om de moerasachtige oevers te verbreden met riet. Er zijn bosjes en erfbeplanting aangelegd en er wordt natuurvriendelijk gemaaid. Dit alles in nauw overleg met de pachters want de familiebedrijven hebben pachtrechten. “We willen er een saus van landschapselementen overheen leggen”, zegt Schoemaker. Dit proces wordt ten dele teniet gedaan als de Fraterwaard wordt verkleind.

Stichting Twickel stelt dat de overheden met ‘een tunnelvisie’ de plannen ontwikkelen, ten koste van de waterveiligheid en de natuur. Alternatieve locaties voor de bedrijfsuitbreiding buiten de Fraterwaard zijn onvoldoende onderzocht. Evenals de mogelijkheid dat het bedrijf Ubbink (niet watergebonden) wordt verplaatst, zodat buurman Rotra op dat vrijkomende terrein kan uitbreiden. Waar Twickel lange tijd de enige partij was die zich keerde tegen de plannen, ontkiemt er nu meer verzet. Er is een actiegroep van ‘gewone burgers’

Zicht op het huidige bedrijventerrein vanuit de Fraterwaard.

Gezanten overwinteren in de Fraterwaard. (foto Harm Jan Weevers)

(Stichting Fraterwaard) opgestaan die zich zorgen maakt over de “vernietiging van een natuurgebied” ten koste van een “dor industrieterrein”. Ook in de politiek worden er steeds meer vraagtekens geplaatst bij het plan. Zo wil de gemeenteraad van Doesburg, die in principe heeft ingestemd met uitbreiding van het bedrijvenpark, nu zwart op wit dat er inderdaad enkele honderden arbeidsplaatsen bijkomen, zoals wordt voorgespiegeld.

Rotra, Ubbink en de betrokken overheden zijn bezig met het maken van een voorkeursontwerp voor de (mogelijke) uitbreiding van de haven en het bedrijventerrein. Dit ontwerp is gebaseerd op de uitkomsten van onderzoeken op diverse terreinen (cultuurhistorie, water, natuur, verkeer, etc). Het voorkeursontwerp wordt naar verwachting in mei van dit jaar gepresenteerd. Als blijkt dat uitbreiding haalbaar en betaalbaar is, starten daarna de diverse procedures (bijv. wijziging bestemmingsplan, vergunningverlening). Deze procedures, met mogelijkheden voor inspraak, bezwaar en beroep, duren naar verwachting tot eind 2019. De samenwerkende partijen schatten in dat, als alles doorgaat, op z'n vroegst in 2021 de schop de grond in kan gaan.

De waard van de middeleeuwse fraters

De geschiedenis van de Fraterwaard voert terug tot de middeleeuwen. Na het aanleggen van dijken ontstonden er buitendijkse gronden. De Fraterwaard, nagenoeg onvergraven, is een zogenaamde kronkelwaard. Door geleidelijke verschuivingen van watergeulen ontstond een reliëfrijk terrein met stroomruggen en tussenliggende dalen.

AUTEUR
Aafke Brunt

De naam van de Fraterwaard verwijst naar de broeders of fraters des Gemeenen Levens. De grondlegger van deze spirituele beweging, die bekend staat als de Moderne Devotie, was Geert Grote. Hij stichtte in

Deventer de eerste woongemeenschappen voor zusters en broeders. Al snel verspreidde de beweging zich naar andere Hanzesteden langs de IJssel. In 1426 kwam een gemeenschap van fraters naar Doesburg. Doesburg kende naast het fraterhuis ook twee zusterhuizen.

Via de machtige adellijke familie Van Bronckhorst kwam de Fraterwaard in het bezit van de stadhouders van Oranje. In 1700 verkocht Maria van Bronckhorst de Fraterwaard aan stadhouder-koning Willem III. Zo kon hij zijn jachtslot en wildbaan op het Hof te Dieren verbinden met het bezit van de Fraterwaard.

Bij het in 1795 door Frankrijk en de Bataafse Republiek gesloten Alliantie-tractaat werden de door de Fransen in beslag genomen ‘Oranje-goederen’ voor 100 miljoen gulden overgedragen aan de Republiek ‘als schadeloosstelling voor de moeite’. De bezittingen kwamen onder beheer van de Nationale Domeinen. De directie van de Domeinen in Gelderland veilde de bezittingen die onder het Hof te Dieren vielen, in verschillende etappes. Op 3 januari 1820 kwam de Fraterwaard onder de hamer. Ruim 88 hectare met daarop de hoeven Noordingsbouwing, Kistenbouwing, Kockingsbouwing, Dollemansstede en de Waardmansplaats vielen daarbij in handen van Maria Cornelia gravin van Wassenaer Obdam.

De hoeven brachten naast lusten ook lasten. Het bezit ervan was bezwaard met het onderhoud van dijken, sluisen en wegen. Op de veiling van 17 september 1821 kocht gravin Van Wassenaer Obdam het park van het voormalige jachtslot met zijn directe omgeving. Zo werd de Fraterwaard weer verenigd met het Hof te Dieren, en dat is sindsdien zo gebleven.

Kaart van Nicolaes van Geelkerken, 1632. Collectie: Gelders Archief. De kaart laat een percelering zien met op de hogere gronden akkers en op de lagere gronden weides. De afbakening van de percelen bestaat voornamelijk uit sloten of greppels waarvan de oevers indertijd vanzelf dichtgroeiden met struweel (bijv. meidoorn, sleedoorn, wegedoorn). De hagen langs de slootkanten leverden brandhout (geriefhout) op dat in de vorm van ‘bussels’ in de bakkersoven zijn nut bewees. In de huidige Fraterwaard is het overgrote deel van de vroegere heggen verdwenen.

Op topografische kaarten (zoals op de website toptijdreis) is te zien dat de Fraterwaard een karakteristiek IJsselheggenlandschap vormt met hagen, knobomen en boomgaarden op de hogere delen. Deze kaart toont de situatie in 1925.